

FREEDOM OF SPEECH AND LAWYER'S RESPONSIBILITY

Brîndușa Gorea

Prof., PhD, "Dimitrie Cantemir" University of Tîrgu Mureș

Abstract: Any interference or limitation of the lawyer's freedom of expression may jeopardize or even suppress his ability to provide a high quality professional service for his/her client. On the other hand, lawyer's free expression may jeopardize other essential values in a democratic state: the human dignity or the right to self-image of others, the trust in justice or even the proper functioning of the judicial system. In this paper, we have illustrated this situation of conflict between values through some examples, solved by the European Court of Human Rights, in an attempt to discern, first of all, the logical, juridical and axiological mechanisms by which one of the values "was declared winning" in front of the other, but also the purpose or reason of such a choice.

Keywords: Lawyers, Responsibility, Freedom of Speech, Democracy, Social Values

Libertatea de exprimare este una dintre valorile cheie ale democrației iar – în cazul exercitării profesiei de avocat – este o condiție în lipsa căreia nu putem vorbi despre respectarea dreptului la apărare. În calitate de avocat și cadru didactic al unei facultăți de drept, nu pot trece însă cu vederea aspectele privind responsabilitatea care îi revine avocatului. Acesta este motivul pentru care am acceptat cu bucurie invitația Uniunii Naționale a Barourilor din România de a prezenta în fața colegilor avocați câteva gânduri pe această temă, cu ocazia Zilei Europene a Avocaților, în 10 decembrie 2015. Lucrarea de față reia, într-o formă extinsă, ideile prezentate cu această ocazie.

Un avocat care nu se exprimă liber, eventual articulat și fluent, preferabil documentat, pertinent și persuasiv, nu este tocmai un avocat de succes. Un avocat, chiar de succes, care se exprimă însă fără restricții poate fi un avocat sancționat (disciplinar, civil ori chiar penal). Avocatul trăiește și acționează într-o lume a valorilor în antiteză: individuale și sociale, interioare și exterioare, materiale și morale, vechi și noi. Dificil de echilibrat, acestea îl pun deseori pe avocat în ipostaza de a alege între curaj și moderație, între pragmatism și altruism, sau chiar între succesul sigur și riscul asumat al unui eșec. A opera cu astfel de valori contradictorii ne poate repoziționa ca profesie în postura de apărători și totodată lideri ai societății democratice, sau ne poate face să eșuăm pe un țărm al erorilor.

Pe măsură ce societatea a evoluat și s-a rafinat, valorile pe care le proclamăm ca intrinseci ființei umane sau le considerăm esențiale desfășurării unei activități s-au multiplicat. Atunci când aceste valori intră în coliziune unele cu altele, devine esențial **să apreciem și să alegem**. Libertatea religioasă intră uneori în conflict cu dreptul la viață, adevărul – cu confidențialitatea sau secretul profesional, securitatea publică – cu dreptul la asociere, și exemplele ar putea continua.

Libertatea de exprimare nu face excepție, iar cazul particular al dreptului pe care îl are avocatul de a-și exercita această libertate nu poate fi tratat decât în contextul celorlalte valori pe care societatea, și chiar avocatul însuși, trebuie să le afirme.

Fără îndoială, avocatul are obligația de a alege cea mai bună apărare pentru clientul său, și orice ingerință în libertatea de a se exprima poate pune în pericol sau chiar suprima capacitatea lui de a asigura un serviciu profesional de maximă calitate. Avocatul care se teme de viitoare repercusiuni ale exprimării opiniilor sale nu va acționa într-un tot în interesul clientului său.

Pe de altă parte însă, exprimarea liberă a avocatului poate pune în pericol alte valori esențiale într-un stat democratic. Fără a mai discuta de obligația de confidențialitate a avocatului, care-i interzice din capul locului divulgarea unor secrete încredințate de client, chiar și atunci când interesul acestuia ar cere dezvăluirea lor, libertatea de exprimare a avocatului poate pune în pericol demnitatea sau dreptul la imagine al altor persoane, încrederea în justiție sau chiar buna funcționare a acesteia. Asemenea cazuri impun să acordăm prioritate uneia sau alteia dintre valorile care se amenință reciproc.

Vom ilustra această situație de conflict între valori prin câteva exemple, spețe soluționate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului, în încercarea de a discerne, mai întâi, mecanismele logice, juridice și axiologice prin care una dintre valori „a fost declarată câștigătoare” în fața celeilalte, dar și scopul sau rațiunea unei asemenea alegeri.

Într-o decizie de referință în privința libertății de exprimare a avocatului¹, CEDO a admis faptul că avocații au dreptul de a se pronunța public asupra modului de funcționare a justiției, cu condiția ca criticile pe care le susțin să nu depășească anumite limite. În speță, avocatul a citit în fața instanței o notă în care îl acuza pe procuror de abuz, de a fi inversat rolurile procedurale și de a fi adus acuze inventate clientului său. Procurorul a formulat o acțiune civilă pentru calomnie, iar avocatul a fost condamnat la plata unor daune interese. Analizând cauza, Curtea a apreciat că „avocatului trebuie să îi aparțină aprecierea pertinentei și utilității alegerii unui anume mijloc de apărare” și că „teama de un control posterior a afirmațiilor făcute în fața judecătorului nu se poate concilia cu obligația avocatului de a apăra interesele clienților săi”. Procurorul, spune decizia citată, „trebuia să fi tolerat criticile reclamantei făcute în calitate de adversar în cadrul unui proces, cu atât mai mult cu cât au fost făcute în sala de judecată și nu conțineau injurii”.

Așadar, în această speță, libertatea de exprimare a avocatului, respectiv dreptul clientului la o apărare de calitate, au beneficiat de prioritate față de interesul public al menținerii unei bune imagini a justiției (legat direct de încrederea cetățenilor în aceasta). Principiul contradictorialității este de asemenea afirmat în această soluție a CEDO, mai presus de prestigiul procurorului, care „trebuia să fi tolerat” criticile adversarului avocat, „cu atât mai mult cu cât au fost făcute în sala de judecată”.

Ce se întâmplă însă atunci când avocatul își exprimă opiniile în afara sălii de judecată, prin declarații publice făcute, de pildă, în fața presei? Poate justifica interesul general al garantării bunei funcționări a justiției și al încrederii în aceasta, restricționarea dreptului avocatului de a alege cea mai bună apărare pentru clientul său, dacă aceasta presupune și comunicarea cu presa? Sau poate fi libertatea presei și dreptul opiniei publice de a fi informată o justificare pentru ca avocatul să divulge informații din cadrul unei proceduri judiciare sau chiar unele documente din proces? Poate fi angajată răspunderea unui avocat, ca urmare a declarațiilor în presă, făcute de clientul acestuia, dar continuate de avocat?

¹ Nikula contra Finlandei, nr. 31611/9621, martie 2002.

În cauza Foglia contra Elveției², reclamantul este avocat într-un proces ce s-a bucurat de o mare acoperire mediatică, fiind vorba de deturnarea unor sume importante de bani, care au fost ulterior depuse în conturile unei bănci. Reclamantul avocat a apărut interesele mai multor victime și clienți ai băncii și a acordat numeroase interviuri, în care a opinat că angajații băncii vizate nu puteau ignora existența unor deturnări și a calificat ancheta ministerului public drept superficială și grăbită. Banca l-a acuzat pe avocat că a declanșat împotriva sa o campanie mediatică, menită să influențeze procedurile judiciare și să difuzeze informații cu scopul de a aduce atingere imaginii băncii. Comisia de disciplină și ordine a avocaților a decis că avocatul este vinovat și i-a aplicat o amendă, iar decizia sa a fost confirmată atât de instanța de apel, cât și de Tribunalul federal. Principalele argumente ale acestei condamnări au fost că „avocatul trebuie - în orice declarație publică – să dea dovadă de moderație în privința tonului și de obiectivitate în expunerea argumentelor” și că „datorită intervențiilor reclamantului, presa începuse să se intereseze de afirmațiile privitoare la deturnările financiare”, astfel încât „rolul jucat de reclamant în raport cu presa depășise limitele apărării clienților acestuia”, iar „intervențiile sale nu puteau trece drept necesare”.

Nu aceeași a fost însă și opinia CEDO, care a considerat condamnarea avocatului drept „o ingerință în exercițiul dreptului său la libertatea de exprimare, prevăzută de lege”, și care „vizează un scop legitim, adică garanția autorității și imparțialității puterii judiciare”. Mai mult decât atât, CEDO a apreciat că divulgarea către presă a unor informații din dosar „se înscria într-un context mediatic și putea răspunde astfel dreptului publicului de a primi informații referitoare la activitatea autorităților judiciare”. De altfel, „reclamantul nu este răspunzător pentru campania de presă și pentru angajarea unei proceduri mediatice paralele procedurii judiciare, în scopul influențării organelor de jurisdicție sesizate în cauză”, în condițiile în care reproșurile sale făcute în presă „priveau nemulțumirile clienților săi, atât în privința motivelor formulate în apel, cât și în privința rapidității excesive și a superficialității anchetei”. În concluzie, judecătorii CEDO au decis în unanimitate că nu a existat „o nevoie socială imperioasă de restrângere a libertății de exprimare a reclamantului, iar autoritățile naționale nu au furnizat motive pertinente și suficiente, pentru a o justifica”.

Exemplele de mai sus ilustrează situații în care CEDO a constatat încălcări ale libertății de exprimare a avocatului, însă există și cazuri când plângerile avocaților pe această temă au fost respinse. De pildă, CEDO³ a considerat că nu există o încălcare a libertății de exprimare atunci când un avocat a fost sancționat disciplinar pentru atingerea reputației, într-o situație când avocatul a acuzat o agenție vieneză că ar fi încercat să îl înșele pe clientul său. Ca și instanțele naționale austriece, CEDO a considerat că „reclamantul nu a argumentat în niciun mod de ce considera că Agenția a acționat incorect prin acuzarea clientului său”, iar „alegațiile sale nu au fost sprijinite de niciun fapt”.

Este momentul să desprindem câteva concluzii cu privire la practica CEDO în privința libertății de exprimare a avocatului:

- Deciziile CEDO se întemeiază nu numai pe o analiză a faptelor reclamate și a legislației (naționale și europene) aplicabile, ci și **pe o analiză / o apreciere de tip axiologic, a valorilor puse în discuție de respectiva speță** și aflate în opoziție;

- În urma acestei analize sau aprecieri, **una dintre valori este limitată sau restricționată**, pentru a-i acorda celeilalte deplină eficiență;

² Foglia contra Elveției, nr. 35865/04, decembrie 2007.

³ Cauza Schmidt contra Austriei, nr. 513/05, 17 iulie 2008.

- Restrângerea unei astfel de valori este întotdeauna **subordonată unei „nevoi sociale imperioase” și vizează „un scop legitim”**;

- Această alegere între valori se face **contextual**, ținând seama de circumstanțele concrete ale speței, astfel încât nu putem vorbi despre un algoritm unic și general aplicabil al argumentelor pentru care o valoare este „preferată” alteia.

Pentru a înțelege mai bine acest mecanism de prioritizare contextuală a valorilor și a discerne, eventual, o rațiune superioară circumstanțelor concrete, vom face o scurtă incursiune într-un alt domeniu profesional, cel al jurnaliștilor. În cazul acestei profesii, exprimarea liberă și neîngrădită a opiniilor, informațiilor și ideilor este o caracteristică în lipsa căreia respectiva activitate umană este de neconceput. Cum ne-am putea imagina profesia de jurnalist în absența libertății de exprimare?

Este îndatorirea presei, într-o societate democratică, să comunice informații și idei despre toate problemele de interes general. Acest lucru este valabil „nu numai pentru informațiile sau ideile acceptate ori considerate drept inofensive sau indifferente, ci și pentru cele care lovesc, șochează sau neliniștesc: aceasta este dorința pluralismului, toleranței și mentalității deschise, fără de care nu există societate democratică”⁴. Devine astfel de înțeles de ce, deși nu trebuie să depășească anumite limite, privind în special protecția reputației și a drepturilor altora, practica Curții Europene a Drepturilor Omului permite jurnaliștilor să recurgă și „la o anumită doză de exagerare, chiar de provocare”⁵.

Ca un exemplu concret, CEDO a dat câștig de cauză unei tinere jurnaliste condamnate în România pentru calomnie adusă unui judecător, constatând că aceasta a acționat „cu bună-credință, convinsă de existența unei probleme de deontologie profesională a judecătorului”⁶. Pe de altă parte însă, există și numeroase spețe în care CEDO a respins ca nefondate plângeri ale unor jurnaliști, inclusiv din România, care au manifestat „lipsă de echidistanță jurnalistică” și/sau au folosit, pentru a-și face cunoscut mesajul, termeni care „nu erau necesari unui asemenea tip de informație”⁷.

Observăm că protecția oferită de art. 10 din Convenție, referitor la libertatea de exprimare, este acordată persoanelor care se implică într-o **dezbatere publică**, ori de câte ori ele acționează cu **bună-credință**, astfel încât să ofere informații exacte și demne de încredere. Ideea de dezbatere publică o implică pe aceea de **informație de interes general**, astfel încât „Curtea trebuie să dovedească o mare prudență atunci când [...] măsurile luate sau sancțiunile aplicate de autoritatea națională sunt de natură să descurajeze presa de la participarea la discutarea problemelor de interes general legitim”⁸.

Argumentele pentru care libertatea de exprimare jurnalistică este sau nu îngăduită de practica CEDO ne ajută să înțelegem mai bine problematica libertății de exprimare a avocatului, întrucât comunicarea liberă și neîngrădită a opiniilor și informațiilor de către un avocat este și ea strâns legată de **comunicarea în spațiul public** și uneori, de comunicarea cu presa. Chiar și în situațiile când presa nu este interesată de un anume proces și acesta nu devine de notorietate, **avocatul evoluează totuși într-un spațiu de interes public, întrucât modul de funcționare a justiției ne privește pe toți**.

⁴ Cornelia Popa împotriva României, nr. 17.437/03, publicată în Monitorul oficial al României, nr. 31/2012 din 6 ianuarie 2012.

⁵ A se vedea Mamere împotriva Franței, nr. 12.697/03, pct. 25. CEDO 2006-XIII.

⁶ Cornelia Popa împotriva României, citată mai sus. Jurnalista a publicat un articol în care a caracterizat drept „stupefiantă” decizia unui judecător, sugerând că acesta a încălcat legea, și nu pentru prima oară.

⁷ A se vedea, de pildă, Corneliu Vadim Tudor împotriva României, nr. 6928/04, 15 iunie 2006. Reclamantul a publicat un articol în săptămânalul „România Mare”, în care îl acuza pe C.T.D. de a fi fost colaborat al Securității. Articolul se intitula „Opriți dracu’ dracu vrea să-l ia pe Ticu”, iar senatorul acuzat era calificat ca „nătărau, Găgă, isteric, apucat, bolnav primejdios, năpârstoc, cu capul năclăit în ulei de nucă, ce n-are nevoie de Senat, ci de Balamuc și de o cămașă de forță”.

⁸ Bladet Tromsø și Stensaas împotriva Norvegiei (GC), nr. 21.980/03, pct. 65. CEDO 1999-111.

Articolul 10 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului include, în conținutul libertății de exprimare: (i) **libertatea de opinie** și (ii) **libertatea de a primi sau de a comunica informații ori idei**, fără amestecul autorităților publice și fără a ține seama de frontiere. De remarcat că libertatea de opinie este tratată distinct față de cea de gândire și cea de conștiință, ce fac (alături de libertatea de religie) obiectul unui articol precedent. Desigur, opinia este un rezultat al gândirii / proceselor cognitive, al conștiinței umane, în ultimă analiză, dar, prin **exprimarea** opiniei, ieșim din sfera propriei intimități pentru a ne situa într-o zonă publică. Și cealaltă componentă a dreptului la libertatea de exprimare – schimbul liber și nestingherit de informații sau idei – ne situează în același spațiu public, de unde și nevoia de **limitări** ale exercitării acestei libertăți.

În opinia noastră, o primă concluzie care se impune este că **libertatea de exprimare e o valoare ce nu are sens decât în contextul altor valori**. Libertatea însăși este un concept prea viu pentru a fi tratat în general. În fond, ce înseamnă a fi liber sau a avea libertate? Liber în raport cu ce? Doar libertatea revendicată într-un context determinat are sens, inclusiv libertatea de exprimare. Iar contextul (social, juridic, moral, filosofic etc.) nu este niciodată același, imuabil, astfel încât fiecare situație trebuie analizată individual.⁹

O idee comună însă, ideea tacită sub auspiciile căreia evoluează întreaga viață a oamenilor în epoca modernă, pare a fi aceea că, trăind liberi, oamenii „trebuie împiedicați să-și folosească libertatea pentru a-și face rău unul altuia”¹⁰. Libertatea mea se termină acolo unde începe libertatea celuilalt, spunea John Stuart Mill. Ideea are rădăcini adânci în trecutul cultural al omului, străbate întreaga cultură modernă și – implicit sau explicit – se regăsește în fundamentele filosofice ale Uniunii Europene. Unitatea în diversitate ar fi de neconceput atât în absența libertății (de a fi diferit, unic), cât și în absența limitelor libertății (de a permite și celor cu care ești unit propria unicitate, propriile valori).

Dacă ideea de libertate a dat naștere unei literaturi imense – mai cu seamă filosofice, etice sau politice, conceptul de responsabilitate își are înrădăcinarea originală în drept, în preajma Revoluției franceze.¹¹ „Rămâi surprins că un termen atât de ferm în plan juridic este de origine atât de recentă și nu are inscripția marcată în plan filosofic”, spunea Paul Ricoeur¹². Situația se schimbă însă în secolul al XX-lea, când problema responsabilității se pune cu o deosebită acuitate, nu numai în plan etic și juridic, ci și în cel politic și științific. De pildă, Jean Paul Satre (1905-1980) asociază libertatea cu o totală responsabilitate a individului pentru actele sale. Orice gest al omului este împovărat de responsabilitate: iau parte la un război, acesta este războiul meu și sunt răspunzător pentru el.

În epoca postmodernă (când deja se discută de apariția unor noi forme de responsabilitate, în raport cu cele tradiționale: „responsabilitatea genetică”, „a protejării naturii umane” etc.), responsabilitatea este înțeleasă ca acceptare și suportare a consecințelor morale, sociale, economice, juridice și deontologice a acțiunilor concepute și realizate. Pentru stabilirea responsabilității este însă necesară **o apreciere, un proces de evaluare**, în care sunt luate în considerare intențiile acțiunii, căile folosite și consecințele vizibile sau măsurabile ale acțiunii.

⁹ Pentru o analiză mai detaliată a conceptelor de libertate și responsabilitate, a se vedea Elena Puha, Brîndușa Gorea (2010), „Concepte deontologice fundamentale”, capitol publicat în lucrarea coordonată de academician Alexandru Surdu și Sergiu Bălan – „Studii de teoria categoriilor”, vol. 2, București: Editura Academiei Române (pp. 237-267).

¹⁰ Zigmunt Bauman, *Etica postmodernă*, Editura Amarcord, Timișoara, 2000, p. 11.

¹¹ Jacques Henriot notează că apariția termenului coincide cu interesul manifestat de juriști față de regula de indemnizație pentru prejudiciul suferit. A se vedea: Jacques Henriot, *Notes sur la date et la sens de l'apparition du mot „responsabilité*, „Archives de philosophie du droit”, t. XXII, 1977, p. 59-62, apud Eirick Prairat, *De la déontologie enseignante*, PUF, Paris, 2005, p. 61.

¹² Paul Ricoeur, *Le Juste*, Paris, ed. Esprit, 1995, p. 42.

Și în cazul profesiei de avocat, manifestarea deplină sau limitarea libertății sale de exprimare **este o chestiune de apreciere**, care depinde de o întreagă rețea de factori aflați în interdependență:

- Interesul general / interesul individual
- Interesul individual al clientului / interesul individual al adversarului
- Loialitatea față de client / moderația și obiectivitatea etc.

Această apreciere se face uneori **din exterior și post factum** (atunci când avocatul este **judecat** de o instanță profesională / judiciară, națională / supranațională, pentru felul în care și-a exprimat opiniile sau a comunicat informații), dar – de cele mai multe ori, **aprecierea o face avocatul însuși, în forul său interior și înainte de a acționa**.

Aprecierea duce la o alegere conștientă, iar **posibilitatea de a alege** este unul dintre multiplele sensuri ale libertății, poate cel mai tulburător dintre ele. Spre deosebire de animal, care face și el alegeri între date concrete, empirice, omul alege nu numai între ceea ce este, ci și între **ceea ce este și poate fi**, între **ceea ce este și trebuie** sau **este dezirabil să fie**. Aceste alegeri angajează intenționalitatea, informația, capacitatea de anticipare etc.

Raportându-se la posibilități, **libertatea angajează responsabilitatea**, răspunderea și, deci, încrederea. Ar fi trunchiată imaginea asupra libertății dacă am face abstracție de faptul că ea se constituie în raport cu un gen sau altul de ordine, în raport cu un sistem sau altul de norme, dacă am face abstracție de valoarea morală a responsabilității.

La modul ideal, responsabilitatea este un concept eminent moral. Morala începe acolo unde nicio sancțiune, nicio reprimare, nicio condamnare nu sunt posibile, unde nicio represiune nu este eficace, nicio condamnare nu este necesară; începe unde decidem liberi, în cunoștință de cauză, adică cu responsabilitate față de sine și de alții. Dar responsabilitatea este și un concept juridic, al cărui caz particular este **răspunderea**. Fără a identifica responsabilitatea cu sancțiunea, Paul Fauconnet¹³ consideră că acestea sunt două fațete ale aceluiași mecanism social de apărare și menținere a solidarității sociale. **Sancțiunea** este o condiție vitală a existenței sociale, fața vizibilă a responsabilității, iar interacțiunea dintre act și sancțiune este realizată de **normă**.

Chiar dacă morala și dreptul au perspective specifice asupra libertății și responsabilității, nu le putem separa între ele, și cu atât mai puțin față de deontologie, înțeleasă ca disciplina ce are ca obiect normele comportamentului profesional în cadrul unei societăți determinate.

Respectarea unui percept moral nu se motivează prin amenințarea constrângerilor, ci doar prin neliniștea propriei tale conștiințe. Respectarea normelor de drept este vegheată și garantată de instanțele judecătorești. Atât codurile etice sau morale, cât și cele juridice, preexistă individului, nu sunt produsele voinței sale. În schimb, codul deontologic este adoptat și asumat conștient, individual, de fiecare membru al profesiei, ceea ce-i conferă și calitatea de mijloc de autocontrol.

Credem că această idee de **asumare** este deosebit de importantă și ne readuce în sfera practicii concrete a profesiei de avocat. Constrângerile pe care le impune acel ansamblu de norme și principii acceptate de comunitatea avocaților constituie o procedură de armonizare, de asigurare a corectitudinii activității și de **legitimare** a acesteia.

Normele deontologice pot fi privite ca o cușcă care te ține captiv, dar care te și apără de atacurile din exterior. „Dacă nevoia deontologică posedă un fundament de legitimitate, ea rezidă

¹³ Paul Fauconnet, *La responsabilité*, Félix Alcan, Paris, 1928, p. 226.

în dificultățile crescânde ale profesioniștilor de a-și exercita profesia. Un cod deontologic aduce o certă siguranță psihologică, dar și o securitate juridică profesioniștilor”¹⁴.

Practic, obligațiile codului deontologic descriu regulile de urmat, comportamentele ce trebuie evitate, astfel încât, în activitatea avocatului, să fie disjunct eșecul de eroare. **Eșecul** este o apariție totdeauna posibilă într-o activitate sau o situație dată, la fel cum eroarea este considerată a fi constitutivă cunoașterii. Deontologia, care ține de domeniul rațiunii practice, distinge eroarea de eșec. **Separând clar eșecul de eroare, deontologia tinde să furnizeze apriori argumente pentru o situație care ar putea avea urmări juridice.** „Un cod deontologic prescrie ceea ce trebuie făcut sau evitat imperativ în anumite situații precise. Dacă obiectivul nu este atins sau situația cunoaște o turnură nedorită, acest lucru nu va fi imputat profesionistului care a făcut ceea ce trebuia să facă, ci circumstanțelor sau logicii însăși a evenimentelor”¹⁵.

În plus, nevoia de transparență, tot mai insistent revendicată de societatea actuală, privește și profesia de avocat. Barourile nu pot face economie de informație cu privire la modul lor de funcționare, cu privire la dispozitivele și procedurile disciplinare pe care le utilizează. Codul deontologic al avocaților, ca și al celorlalte profesii juridice, îndeplinește tocmai un asemenea rol, atât sub aspectul explicitării competențelor, cât și al limitelor acestora și a sancțiunilor aplicate pentru nerespectarea răspunderilor.

Se vorbește uneori despre „privilegiile” profesiei de avocat pentru a exprima, în fond, caracteristicile fără de care această profesie nu poate exista: libertate, independență, autonomie, protecție contra oricărei restricții, presiuni, constrângeri sau intimidări în activitatea sa. Dar aceste „privilegii” sunt tot atâtea responsabilități pe care avocatul și le asumă.

Putem spune că un cod al obligațiilor și responsabilităților profesionale este și „o armă anti-bănuială”, care atestă într-o manieră vizibilă, transparentă, competențele profesionistului, limitele acestora, dar și privilegiile sale.

O anecdotă care circulă în comunitatea juriștilor vorbește despre cum își anunță un avocat clientul despre rezultatul procesului. În cazul unui succes, îi va spune „Domnule, am câștigat!”, iar, dacă rezultatul este defavorabil, îi va spune „Domnule, **ai pierdut!**” Dincolo de hazul malițios, această anecdotă vorbește despre **responsabilitate** și **asumarea rezultatelor acțiunii**. Doar însoțită de acestea, libertatea are sens. Libertatea nu este numai o experiență interioară a omului, ci se referă la capacitatea sa de a fi autor, cel ce propune și acționează.

Am argumentat în această lucrare că libertatea de opinie și schimbul de idei nu au sens în afara responsabilității. Această libertate nu e nesfârșită, dar limitele sale n-o știrbesc, cum am putea fi tentați să credem, ci asumarea lor îl face pe avocat un om lucid și un profesionist al secolului XXI.

Libertatea de exprimare există ca valoare doar prin raportare la limitări, care pot fi impuse din exterior, prin norme juridice / decizii judecătorești, sau pot fi asumate din interior, prin aprecieri și alegeri morale. Constrângerile deontologice se situează la granița dintre acestea două, fiind preexistente, prestabilite, dar însușite de avocat în mod liber și conștient. Cu alte cuvinte, libertatea de exprimare – înainte de a fi obiectul vreunei cenzuri – trebuie cu necesitate să fie obiectul autocenzurii și autocontrolului. Numai astfel înțeleasă, libertatea dă expresie deplină demnității avocatului și exercitării cu onoare a acestei profesii fascinante.

Desigur, libertatea poate fi definită și negativ, ca absență a oricărei constrângeri sau obligații. Numai că libertatea ruptă de responsabilitate, libertatea înțeleasă ca „spun ce vreau”

¹⁴ Jean Pierre Obin, *Pour les professionnels de l'Education nationale: morale, éthique ou déontologie*, in G. Vincent (dir.), *responsabilités professionnelles et déontologie*, Harmattan, 2001, p. 12.

¹⁵ Eirick Prairat, *De la déontologie enseignante*, PUF, Paris, 2005, p. 82.

sau „fac ce-mi place”, ne scoate din zona socialului, a conviețuirii umane, trimite la o înțelegere deformantă a omului, de genul unei entități suficientă sieși, lipsită de orice interacțiuni. O astfel de reprezentare șterge orice deosebire dintre libertate și non-libertate. Stările opuse conduc la același rezultat: libertatea moare, nu doar prin suprimare, ci și prin exces.

BIBLIOGRAPHY

Doctrină:

Gorea, Brîndușa Elena Puha (2010), *Lecții de deontologie juridică*, Târgu-Mureș: Editura „Zethus”;

Brîndușa Gorea, Elena Puha (2009), *Filosofie, Justiție și Drept* – ediția a II-a, revizuită și adăugită;

Elena Puha, Brîndușa Gorea (2010), „Concepte deontologice fundamentale”, capitol publicat în lucrarea coordonată de academician Alexandru Surdu și Sergiu Bălan – „Studii de teoria categoriilor”, vol. 2, București: Editura Academiei Române;

Zigmunt Bauman (2000), *Etica postmodernă*, Timișoara: Editura Amarcord;

Paul Ricoeur (1995), *Le Juste*, Paris: Esprit;

Paul Fauconnet (1928), *La responsabilité*, Paris: Félix Alcan;

Jean Pierre Obin (2001), *Pour les professionnels de l'Education nationale: morale, éthique ou déontologie*, in G. Vincent (dir.), *Responsabilités professionnelles et déontologie*, Harmattan;

Eirick Prairat (2005), *De la déontologie enseignante*, Paris: PUF.

Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului:

Cauza Nikula contra Finlandei, decizia nr. 31611/9621/2002;

Cauza Foglia contra Elveției, decizia nr. 35865/04/2007;

Cauza Schmidt contra Austriei, decizia nr. 513/05/2008;

Cauza Cornelia Popa împotriva României, decizia nr. 17.437/03/2011;

Cauza Mamere împotriva Franței, decizia nr. 12.697/03/2006. pct. 25. CEDO 2006-XIII.

Cauza Corneliu Vadim Tudor împotriva României, decizia nr. 6928/2006.

Cauza Bladet Tromso și Stensaas împotriva Norvegiei (GC), decizia nr. 21.980/03, pct. 65. CEDO 1999-111.